

A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁG ELSŐ BARLANGMONOGRÁFIÁJA

Hadobás Sándor

ÖSSZEFOGLALÁS

Nedeczky Elek jezsuita szerzetes azzal írta be nevét barlangkutatásunk történetébe, hogy a Funácai-barlangról 1774-ben megjelent könyvecskéje tekinthető az első barlangmonográfiának, ami a történelmi Magyarország területén nyíló barlangról készült. Személyével és művével eddig érdemben nem foglalkoztak. Ezt a hiányt próbálja meg pótolni a tanulmány, melyben a szerző ismerteti a Nedeczky életéről és munkásságáról fellelhető kevés adatot, szól könyvéről (melynek részletes ismertetésére és értékelésére csak a szakszerű magyar fordítás elkészülése után kerülhet sor), adalékokat közöl a könyv utóéletéhez, helyreigazít néhány Nedeczkyvel és munkájával kapcsolatos hibát és tévedést, végül röviden bemutatja a ma Romániában található Funácai, vagy más néven Fonóházi, Sznáverősi (románul: Peșteră de la Finațe) barlangot.

A magyar barlangkutatás történetének korai időszakáról meglehetősen hézagosak az ismereteink. Ennek okát az írott források gyér voltában, valamint a kutatás hiányosságában kereshetjük. Az első barlangmonográfiával – ami a történelmi Magyarország területén nyíló barlangról készült – és szerzőjével érdemben még senki sem foglalkozott, így arról címén és írójának nevén kívül jőfómán semmit sem tudunk. Ahhoz azonban, hogy ezt a fehér foltot eltüntessük szaktudományunk múltjából, előbb el kell készíteni az eredetileg latin nyelven megjelent (s 1993-tól reprint kiadásban is hozzáférhető) kiterjedelmű munka magyar fordítását. Addig is, amíg ez meg nem történik, e tanulmány néhány adalékot kíván szolgáltatni a speleológia kezdeteinek e kétségkívül fontos és érdekes kérdéséhez.

A monográfia és szerzője

Trattner János Tamás bécsi nyomdájából 1774-ben került ki az a mindössze 36 oldalas füzetecske, amelyről Hunfalvy János már 1864-ben megállapította, hogy „...ez az első monographia, mely valamely barlangról az osztrák birodalomban napvilágot látott.” (HUNFALVY J. 1864). Barokkosan hosszú címe így hangzik: *Funacza pestyere seu antri Funacza dicti historico-physica relatio concinnata ab Alexio Nedeczky de eadem qui ipsus antrum hocce lustravit Anno M.DCC.LXXII.*

Die XIX. Octobris. Magyarul: Funacza pestyere, vagyis történeti-természettani értekezés a Funacza nevű barlangról, amelyet nedecki Nedeczky Elek készített, aki maga is bejárta ezt a barlangot az 1772. esztendőben, október 19. napján. (A pestyere szó a magyar 'barlang' román megfelelőjének [peșteră] kissé torzult változata.) A címből három dolog tűnik ki: a mű tárgya, a szerző neve és a barlangban tett látogatásának időpontja. Ám ezek az adatok nem számítanak újdonságnak: a könyv megjelenésétől kezdve egészen napjainkig sokszor történik róluk említés. (HORÁNYI A. 1776, HUNFALVY J. 1864, SCHMIDL A. 1863, FRIVALDSZKY J. 1865, SZÉKELY K. 1989 stb.), és a mű szerepel a szakbibliográfiákban is (id. és ifj. SZINNYEI J. 1878, PETRIK G. 1890, SIEGMETH K. – HORUSITZKY H. 1914). Nedeczky Elek önálló címszót kapott a Magyar utazók lexikonában (BALÁZS 1993), viszont hiába keressük a nevét a Magyarország barlangjairól írt monográfia történeti fejezetében (KORDOS L. 1984). A fentebb jelzett irodalom azonban semmivel sem mond többet a műről és szerzőjéről, mint amennyi a kiadvány címlapján olvasható. Felfigyelve erre a jelenségre, megkíséreltük összegyűjteni mindazokat az adatokat, amelyek jelenleg e vonatkozásban feltárhatók.

Nedeczky Elek jezsuita szerzetes 1737. április 1-én született Ungváron (Uzsgorod, Ukrajna). Bécsben filo-

FUNACZA PESTYERE

S E U

ANTRI FUNACZA DICTI

HISTORICO-PHYSICA RELATIO

CONCINNATA

AB ALEXIO NEDECZKY

DE EADEM

QUI IPSUS ANTRUM HOCCE LUSTRAVIT

Anno M.DCC.LXXII. Die XIX. Octobris.

V I N D O B O N Æ,

Typis JOAN. THOMÆ No. de TRATTNERN,

CAES. REG. AULÆ TYPOG. ET BIBLIOP.

MDCCLXXIV.

1. ábra. Nedeczky munkájának címlapja
Fig. 1. Front page of Nedeczky's work

zóiát, Kassán teológiát tanult. 1752-ben lépett be a jezsuita rendbe. Győrben, Budán, Besztercebányán, 1767–69 között Szokolcán (Nyitra megye, ma Skalica, Szlovákia) működött. Rendjének feloszlatása (1773) után előbb Liptóváron (Liptó megye, ma Liptovský Hrádek, Szlovákia), majd Podvilkon (Árva megye, ma Podwilk, Lengyelország) volt lelkész. 1809. március 30-án hunyt el Szepesváralján (Spišské Podhradie, Szlovákia), 72 éves korában. Szlovákiában Alexej Nedecský néven költőként tartják számon, mert 1794-ben az Ad Polonos... című latin verssel – amit lengyel nyelvre többször lefordítottak – üdvözölte a Koszciusko-vezette lengyel szabadságharcot (ES 1980, SBS 1990).

Még annyit tudunk róla, hogy „nobilis hungarus”, azaz magyar nemes volt (Horányi *emliti így*). Könyvének címlapjáról kiderül továbbá, hogy annak a Trencsén megyében őshonos, nedecei vagy nedecki előnevű Nedeczky-famíliának a sarja, amely a XVII–XIX. században számos ismert egyházi és közeleti személyt adott az országnak. Érdekes, hogy Nagy Iván alapvető munkájában nem találjuk meg a nevét a család ismertetésében

(NAGY I. 1861). Sajnos nem volt alkalmunk betekinteni Nedeczky Gáspár családtörténeti monográfiájába (NEDECZKY G. 1891), de úgy tűnik, hogy Elekről abban sem szerepelnek életrajzi adatok, mert Szinnyei nyilván ezeket is átvette volna a *Magyar írók élete és munkái* című hatalmas vállalkozásába, mint ahogy azt a nála fellelhető másik 14 Nedeczky esetében megtette. A jezsuita rend, valamint az említett települések iratanyagában bizonyára további információk rejlenek Nedeczky Elekről – egyszer talán ezekre is sikerül fényt deríteni.

Hogyan került a szerzetes az ismert működési helyeitől oly távol eső Funácai-barlangba? Szerencsére ezt ő maga mondja el értekezésének 5–6. oldalán: „Az erről a barlangról való első ismeretért Sztacho úrnak, a nemes férfinak tartozom köszönettel, aki midőn Nagyváradról Kassára – ahol én akkoriban időztem – utazott egy bizonyos ügyben, s megértette, hogy Magyarország természeti dolgainak, leginkább a Kárpátokban levőknek a vizsgálatára hajlik a lelkem, nagyon javasolta nekem, hogy ne mulasszam el megtekinteni és megvizsgálni ezt a barlangot, amelyet ő már megnézett és amelyről azt mondta, hogy nagyon méltó a vizsgálatra. Nekem, aki egyébként is lihegek (sic! – anhelanti) az ilyesfajta dolgokért és már utazni készültem a Kárpátokba, oda, ahol ezek a hegyek Zemplén vármegye felé nyílnak, nem volt szükségem nagy biztatásokra: elég volt felhívni a figyelmemet valami csodálatos dologra, hogy mielőbb repüljek annak megtekintésére. Miután bejártam tehát a zempléni hegyeket és összegyűjtöttem azokban az eljövendő – ha Istennek tetszik – értekezések számára valami anyagot, főként a vízgyűjtők – amit a köznépi tengerszemnek nevez – tekintetében, siettem Bihar vármegyébe, hogy a mondott barlang megtekintésével gyönyörködtessem a lelkemet, s hogy azoknak a vágját, akik már régóta bölcsen kívánják az ilyesfélét, ha be nem is tölthetem, legalább lecsendesítem.” (Tóth Péter *fordítása*). Erre, mint már láttuk, 1772. október 19-én, közelebről nem ismert körülmények között került sor.

De honnan kaphatott indítást ilyen irányú vizsgálódásaihoz Nedeczky? E kérdésre a választ elsősorban a természettudományokra közismerten nagy súlyt helyező jezsuita oktatásban kereshetjük. (A kor sok kiváló természettudósa, Nedeczkyhez hasonlóan, a jezsuita rend tagja volt: például Szentiványi Márton, Csiba István, Hell Miksa, Éder Xavér Ferenc és mások.) Később nyilván személyes ambíciók is táplálták a tanintézetekben megalapozott érdeklődését. A XVIII. században már gazdagnak mondható szakirodalom ugyancsak ösztönző hatással lehetett rá. Bizonyos, hogy ismerte például az akkoriban szenzációszámba menő titokzatos „csontbarlangokkal” (mint amilyen a Funácai is volt) foglalkozó könyveket és tanulmányokat; ezek a XVII. század második felétől egyre nagyobb számban jelentek meg itthon és külföldön egyaránt (elég, ha itt csak Kircher, Ranzanus, Szentiványi M., Csiba, Paterson Hain, Buchholtz G. és Brückmann munkáit említjük).

Kézbe véve és átlapozva Nedeczky könyvecskéjét, az első, ami szembetűnik, a munka izléses kivitele: a szépen megszerkesztett címloldal, a világos, áttekinthető tipográfia, könyvdiszkek alkalmazása, valamint a tiszta, egyenletes nyomtatás. Mindez a korabeli bécsi nyomdászati, közelebbről a Trattner-nyomda magas szakmai színvonaláról tanúskodik. A szerző 18 rövid „paragrafusban” és 12 „reflexióban” (elmélkedésben) adja elő mondani-valóját. Latin tudás nélkül is megállapítható, hogy otthonos a témában, és alaposan felkészült a mű megírására. Ennek jeleként a barlangokról általánosságban szóló első oldalakon kitérő szakirodalmi jártasságról tesz tanúbizonyságot. Említi *Buchholtz György* és *Bél Mátyás* idevágó munkáit (az utóbbinak még külföldön megjelent tanulmányairól is tud!), az aggteleki, a szilicei, a ribári (Zólyom vármegyében, ma a híres fürdőhely, Szliács [Sliac, Szlovákia] területére esik), a deményfalvi és a mazaráni barlangot (Túróc vármegyében [ma: jaskyňa Mažará, Szlovákia]), továbbá a Tordai-hasadékot. Ezt követi a funácai látogatásán tapasztaltak leírása, melynek bemutatására és értékelésére, mint már említettük, csak a *szakszerű magyar* fordítás elkészülte után kerülhet sor.

A könyv utóéletéből

Nincs tudomásunk arról, hogy Nedeczky szerény munkája a maga korában tudományos körökben visszhangra talált volna. De azt meglepetéssel állapíthatjuk meg, hogy megjelenése után hosszú idővel is tudtak róla olyanok, akikről egyébként távol állt a kérdéses téma. Erről tanúskodik egy nemrégiben közölt XVIII. század végi dokumentum (HUBERT I. 1991).

Miller *Jakab Ferdinánd* (1749–1823) bölcséleti doktor, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója *Chartularium Hungaricum* címmel terjedelmes kéziratgyűjteményt állított össze, amely ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található. Ennek 1804-ben másolt V. kötete (*Qart. Lat. 6215. 58–62. p.*) őrizte meg az utókor számára *gróf Gvadányi József* lovasgenerális, író (Rudabánya, 1725–1801, Szokolca) Nedeczky Elekhez Podvilkra írt, keltezés nélküli verses levelét. A lassan dőcögő, hosszú költemény számunkra legérdekesebb sorai így szólnak:

*Lantomnak húrjai mivel immár vének,
A' Nóták, 's mellyet pengetek, szegények.
Már annak engedem ditsőség pálmáját,
Ki oly szépen írta meg Funátzját.
Apolló borostyánt vegyen a fejére,
Járjon barlangokba Musákkal kedvére.*

Miller lábjegyzetben a következőket fűzi ehhez a szövegéhez: „Alex. Nedeczky peregrauit, descripsit et edidit celebre Antrum Funátza in Comitatu Bihariensi”

Posteaquam igitur de singularum Cavernarum lateribus, ut diversitatem nimirum adverterem, uti & de Columnarum, Stiriarumque fragmentis, complura frustra Valachis meis gestanda, deferendaque tradidi, opima velut onustus præda, circiter mediam octavam vespertinam feliciter pedem ex antris etuli, quaternis fere horis in iisdem commoratus. Atque hæc animo, ac calamo Historico; faciam nunc Physicas aliquas Reflexiones, non eo quidem proposito, ut singula ab ovo, ut dicimus, deducam, Lectorumque naturæ agendi modum quoad plurima non infeliciter alicuius patientiam exerceam; verum ne nihil omnino, id quod Physicum decreverat, non dicam; utque vera, quantalacunque fuerint, aniam majora excogitandi, investigandique præbeant. Quod si qui reperti fuerint, qui conatus meos sive approbent, sive inpetant; id enimvero percharum mihi accidet, modo res Patriæ nostræ Naturales tandem aliquando in lucem protrahi occipiant.

REFLEXIO I.

Ante omnia nosse quis peroptabit, quænam Antri hujus, vel potius Antrorum sit causa? Repono ego, videri mihi Antra hæc nul-

2. ábra. Egy oldal a „Funacza Pestyere...” c. könyvből
Fig. 2. A page from the book „Funacza Pestyere...”

(Nedeczky Elek felkereste, leírta és [könyvben] kiadta a híres Funácai barlangot Bihar megyében). Tehát Miller ismerte Nedeczky értekezését – ez azonban nem meglepő, mert az munkahelyének, a Nemzeti Múzeumnak a könyvtárában nyilván megvolt, s ott könnyen hozzáférhetett. De honnan tudott róla Gvadányi? Erre is elfogadható magyarázattal szolgálhatunk.

Gvadányi József többévtizedes katonáskodás után 1783-ban vonult nyugalomba, s az anyai birtokának szomszédságában fekvő Szokolcán telepedett le. Özvegy lévén (felesége évtizedekkel korábban elhunyt), 1785-ben másodszor is megnősült: *Szelezky Katalin* szokolcai özvegyasszonnyal lépett házasságra. Új hitvese római katolikus vallású volt (éppúgy, mint az olasz eredetű, és hajdan jezsuita-tanítvány Gvadányi is), tehát Nedeczky hívei közé tartozott annak itteni működése idején. Gva-

3. ábra. Gróf Gvadányi József író, lovasgenerális
Fig. 3. Count József Gvadányi, writer, cavalry general

dányiné és a pap – mint később látni fogjuk – akkoriban igen jó viszonyban álltak egymással. Ezért joggal feltételezhető, hogy Nedeczky Szakolcáról való távozása után is kapcsolatban maradtak, ha másként nem, levelezés útján. Így misem természetesebb, mint hogy a Funácai-barlangról írt tanulmányából, amint ma mondjuk, tiszteletpéldányt küldött az asszonynak, mely utóbb házassága révén Gvadányi „kisdéd” könyvtárába került. A latinul kiválóan tudó „öreg generális” tehát minden valószínűség szerint otthon kézbe vehette és olvashatta a könyvet. (Van azonban egy másik, kevésbé tetszetős lehetőség is: mégpedig az, hogy Miller is, Gvadányi is csupán Horányi 1776-ban megjelent írói lexikonából tudott Nedeczky munkájáról – de a körülmények ismeretében véleményünk szerint ennek kicsi az eshetősége.)

Gvadányi verses leveléből még a következők derülnek ki Nedeczky, a nyugdíjas tábornok és felesége kapcsolatáról:

1. A Gvadányiét megelőzte Nedeczky levele, amely azonban nem maradt ránk, vagy talán csak lappang valahol. Ebben a pap elismerését fejezi ki Gvadányi irodalmi munkássága iránt („Aztat írja ugyan, betses Levelébe, / Hogy Hozzám vonzását okozták szívébe / Játékos munkáim, mellyeket versekbe / Ki-adtam...” – hivatkozik rá a generális).

2. Ebből következik, hogy a levélváltást 1787 utánra, még pontosabban az 1790-es évek elejére datálhatjuk. Gvadányi első könyve (Pöstényi fürödés) ugyanis 1787-ben jelent meg, amit 1790-ben egyszerre négy követett; tehát csak *ezután* szólhatott többes számban munkáiról az előző pontbeli idézetben.

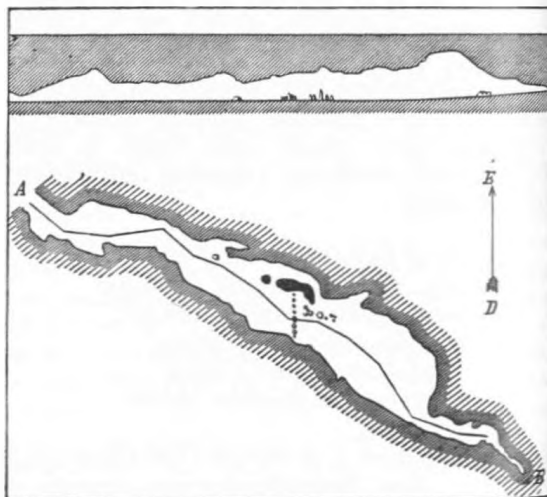
3. Gvadányi és Nedeczky személyesen sohasem találkoztak. („Esméretlenképpen hogy levelét vettem” – írja Gvadányi.)

4. Ellenben Gvadányiné és Nedeczky régi jó ismerősök voltak. („Kedves édes Társom szívességgel vette, / Az Ur üdvözlését, 's hálállya felette / Tisztelendő urat ő viszont tiszteli / Emlékezetében nagy örömet lel.”) Kisebbségesen végződött hajdani kocsikázásukról is szó van a levélben: a pap leesett a bakról, a szentánuk körében nagy derűtséget okozva.

Tévedések

Az újabb szakirodalomba bekerült néhány hibás adat és tévedés Nedeczkyvel és munkájával kapcsolatban, melyeket feltétlenül korrigálnunk kell. A nevét többnyire Nedetzky alakban írják, holott könyvének címlapján czével nyomtatták ki, tehát ezt tekinthetjük a helyesnek. *Mátyás Vilmos* különben kitűnő Bihar-hegységi túristakalauzában (*MÁTYÁS V. 1988*) Sándor keresztnéven említi. Ezt a durva elírást nyilván az Elek és a Sándor nevek latin megfelelői közötti hasonlóság (Alexius = Alexander) okozta. Ugyancsak Mátyásnál olvashatjuk, hogy Nedeczky művének „magyar fordítása Tanárky Mihály munkája. Pozsonyban, 1814-ben nyomtatták ki”. Ezt azonban hiába kerestük. Megjelent viszont a Tanárky neve alatt a fenti évben, Pozsony és Pest helymegjelöléssel a *Magyarország természeti ritkaságai* című könyv,

4. ábra. Schmidl Adolf térképe a barlangról
Fig. 4. Adolf Schmidl's map on Funáca Cave

A Funáczai-barlang alaprajza és metszete.

melynek 92–95. oldalán valóban a Funácai-barlangról van szó (*A' Funatzai Barlang melybe sok Ember és Barom tsontok találtaknak*). De nincs sehol utalás arra, hogy az alig több, mint 3 oldalas ismertetésnek bármi köze lenne Nedeczky írásához. A könyv címlapján egyébként is az szerepel, hogy az egészet *németből* fordította Tanárky.

Mellesleg ez a kiadvány korábban sem volt ismeretlen a magyar szpeleológiai irodalomban, de arról nemigen tudunk, hogy konkrétan mely barlangról van benne szó. Most ennek is utánanéztünk, s a Funácaié mellett még három másik barlangleírást találtunk:

A' *Mehadiai Haramia Barlang az Temesvári Bánátban* (52–54. p.);

A' *Sárkánybarlang közel Deménfalvához Liptó Vármegyébe* (72–75. p.);

A' *Szilítzei Jégbarlang Torna Vármegyébe* (117–119. p.).

De vajon hol találhatóak a Tanárky könyvében levő barlangismertetések német eredetijei? Gondolhatunk például *F. Sartori* néhány évvel korábban megjelent négykötetes munkájára (*Naturwunder des oesterreichischen Kaiserthumes, Wien, 1809–1810*) – ennek azonban alaposabban utána kellene nézni.

A Funácai-barlangról

Végezetül ejtsünk néhány szót magáról a Funácai-barlangról is. Nevét az irodalomban többféleképpen találhatjuk meg: Fonácai, Fonóházi, Szénaverősi, románul Pestyere Bulszuluj (Óriások barlangja – Hunfalvy J.

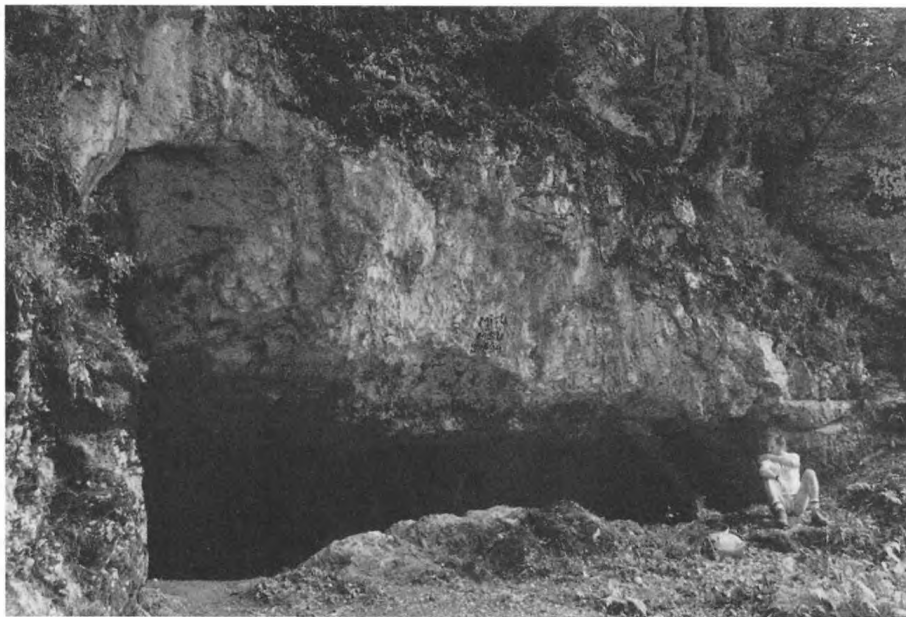
említi így), újabban Peșteră de la Finațe. Mi következetesen a korai időkben elterjedt és Nedeczky által is használt Funácai alakot részesítettük előnyben.

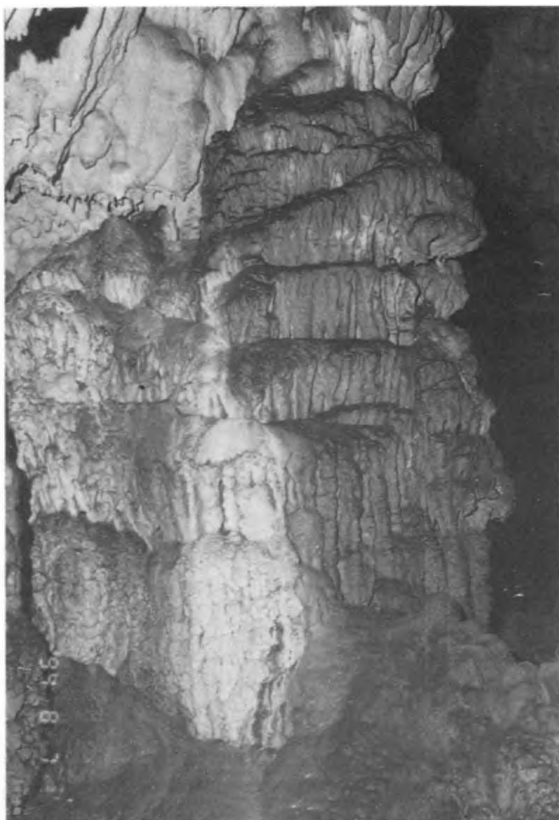
A barlang ma Romániában, az erdélyi Bihar-hegységben található, a Szénaverős (Finațe) falu felett húzódó Bulz-völgy keleti oldalában, a völgy bejáratától kb. 2 km-re, 560 m tengerszint feletti magasságban. A sziklafal tövében nyíló 8 m széles, 1,5–4 m magas bejárata a hegyoldalban csak közvetlen közelről látható. Legegyszerűbben a csak románul tudó falubeli gyerekek kíséretében található meg. (Megjegyezzük, hogy a bejáratról a múlt század közepén készült, és azóta többször publikált rajz jelentősen eltér a valóságtól.) A 270 m hosszú, egyszintes, könnyen járható barlangot egykoron a hófehértől a sötétbarnáig változó színű és változatos formájú szép cseppkőképződmények – oszlopok, drapériák, medencék, tetaráták – díszítették; de napjainkra ezeket összetörték, besározták, teljesen tönkretették. A falakat összefirkálták, a járatokban több helyen – feltételezhetően illegális ásatás nyomaként – mély árok húzódik. A barlang a denevérek kedvelt tanyahelye, ott még augusztusban (1994) is hatalmas kolónia él.

A Funácai-barlang a történelmi Magyarország legismertebb és legtöbbet kutatott barlangjai közé tartozott, amit elsősorban gazdag prehistorikus faunájának köszönhetett. Megfordult benne és írt róla a hazai szpeleológia hőskorának számos kiváló képviselője, mint például *Petényi Salamon János, Kovács János, Schmidl Adolf és Frivaldszky János*. Az egykoron oly híres barlang jelentőségét ma a bejárat előtt egy fára szögelt rozsdás tábla hirdeti.

5. ábra. A barlang bejárata ma

Fig. 5. The cave entrance today

Részlet a Funácai-barlangból (Székely K. felvételei)
Detail of the cave (photos by K. Székely)

Mondanivalónk zárásaként be kell ismernünk, hogy a pillanatnyilag rendelkezésünkre álló konkrét adatok gyér volta miatt alig jutottunk közelebb Nedeczky Elek személyéhez és művéhez. S bár eredményeink szerények, írásunknak talán meglesz az a haszna, hogy felhívja a figyelmet, s e tárgyban további kutatásokra serkentő tudománytörténetünk művelőit.

Hadobás Sándor
Rudabánya
Pf. 20.
H-3733

IRODALOM

- BALÁZS D. (1993): Magyar utazók lexikona. – *Panoráma*, p. 281.
 ES (1980): Nedecy, Alexej. – *Encyklopédia Slovenska, Bratislava*, IV. köt. p. 66.
 FRIVALDSZKY J. (1865): Adatok a magyarhoni barlangok faunájához. – *Mathematikai és Természettud. Közl.* 3. köt. p. 17–53.
 HORÁNYI A. (1776): Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum. – *Viennae*, II. p. 680.
 HUBERT I. (1991): Gvadányi József levele Nedeczky Elekhez. – *Irodalomtörténeti Közlemények*, 95. évf. 4. sz. p. 457–459.
 HUNFALVY J. (1864): A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása. – *Pest*, II. köt. p. 292–293.
 KORDOS L. (1984): Magyarország barlangjai. – *Gondolat*, 326 p.
 MÁTYÁS V. (1988): Bihar hegység turistakalauz. – *Sport*, p. 110–111.
 NAGY I. (1861): Magyarország családai. – *Pest*, 8. köt. p. 106.
 NEDECZKY G. (1891): A Nedeczky-család. – *Bp.*, 600 p.

- ORGHIDAN – NEGRA – RACOVITA – LASCU (1984): Pesteri din Romania. – *Bucuresti*, p. 55–57.
 PETRIK G. (1890): Magyarország bibliographiája 1712–1860. – *Bp.*, p. 854.
 SCHMIDL A. (1863): Das Bihargebirge ... – *Wien*, p. 260–266.
 SBS (1990): Nedecy, Alexej. – *Slovensky Biografický Slovník*. – *Martin*, IV. köt. p. 268.
 SIEGMETH K. – HORUSITZKY H. (1914): A magyarországi barlangok az ezekre vonatkozó adatok irodalmi jegyzéke. – *Bp.*, M. K. Földtan. Intézet, p. 77.
 SZÉKELY K. (1989): A magyar barlangkutatás története évszámokban. – *Föld és Ég*, 24. évf. 8. sz. p. 245–247.
 id. és ifj. SZINNYEI J. (1878): Magyarország mathematikai és természettudományi könyvészete 1472–1875. – *Bp.*
 SZINNYEI J. (1903): Magyar írók élete és munkái. – *Bp.* IX. köt. 842. hasáb.
 TANÁRKY M. (1814): Magyarország természeti ritkaságai. – *Pozsony* – *Pest*, Fűskúti Landerer, p. 127.

THE FIRST CAVE MONOGRAPHY OF HUNGARY

The first cave monography in Hungary, a 36 page booklet on Funáca Cave in Latin language, was published by the Jesuit monk Elek Nedeczky in Vienna, 1774. Neither this important document of the early period of Hungarian speleology, nor its author's activity have been studied in details yet; the present paper is an attempt to summarize the available information on them.

The data on Nedeczky's life are scarce. He was born in a noble family in Ungvár (Uzsgorod, Ukraine) in 1737, studied in Vienna and Kosice, and became a Jesuit monk in 1752. After his Order had been suppressed, he was working as cleric in different villages belonging now to Slovakia and Poland, and died in Szepesváralja (Spišské Podhradie, Slovakia) in 1809.

Although his cave monography can not be fully evaluated until an accurate Hungarian translation is not completed, one can establish even by a brief examination, that Nedeczky was highly interested in nature sciences and had a wide knowledge on literature. Besides his observations on Funáca Cave, that he visited by the initiation of a Mr. Sztacho in 1772, he mentions the works of Buchholtz and Bél as well as the caves of Aggtelek, Szilice, Ribár, Deményfalva and Mazaran. (The 270 m long, spacious and easily accessible Funáca Cave – referred also as Fonáca-, Fonóháza-, Szénaverős Cave in literature; now named Peșteră de le Finațe – is situated in Bihar Mountains [Munții Bihorului, Rumania], and due to its prehistoric fauna it is among the best known and investigated caves of the one-time Hungary.)

A recently published document from the end of the 18th century reflects to the fact, that Nedeczky's work – though found no response in scientific circles – was known also to people not interested in speleology.

In modern literary references the name of the author of the first cave monography in Hungary is often used in the mistaken form of Nedetzky, and a false translation of his surname (Sándor = Alexander instead of Elek = Alexius) also occurs at MÁTYÁS (1988), where the reference on an existent Hungarian translation seems to be erroneous, too.